Kaple svatého Antonína nad Rounkem

LADISLAV VILÍMEK

Asi kilometr od osady Rounek na vrchu U sv. Antonína v nadmořské výšce 629 m při staré cestě spojující Vyskytnou nad Jihlavou s Ježenou stojí uprostřed lesů barokní kaple zasvěcená sv. Antonínu Paduánskému. Její vnější šířka je 510 cm, délka 595 cm a celková výška 850 cm, vnitřní rozměry jsou 370 x 450 cm, výška klenby je 340 cm. Stěny kaple jsou postaveny z lomového kamene, klenba je z cihlového zdiva. Žulové ostění vstupních dveří je situováno směrem na sever. Dveřní výplň včetně kování a zámku je původní. Osazená mříž respektuje barokní vzhled kaple, byla však zhotovena až v roce 1908. Její autor zanechal na vnitřní straně zámku mosazný štítek s nápisem "Gustav Krumm, Maschinist, 17. 6. 1908, IGLAU ". Na bočních stěnách jsou půlkruhová okna opatřená mřížemi a okenicemi. Podlahu v kapli tvoří kamenná dlažba. Proti vstupním dveřím, na jižní straně, se nachází oltář z lomového kamene. Menzu tvořila původně hrubě opracovaná kamenná deska ze žuly. Později, kvůli uložení schránky s relikvií, byla menza zhotovena ze dřeva, s vyříznutým otvorem pro schránku z bílého mramoru o rozměrech 30x30x5 cm s inventárním číslem 36. Podle farní kroniky by mohlo jít o ostatky sv. Bonifáce nebo sv. Valentina, které byly zakoupeny pro kaple na Plandrech, v Ježené a pro tuto kapli. Stalo se tak v roce 1931 a kronika uvádí, že jde o zakoupení nových oltářních kamenů.[1] Kdy byl osazen první, se neuvádí. Bez zajímavosti není ani uvedené inventární číslo. Svědčí o velkém počtu předmětů uložených v této kapli. Všechny byly odvezeny v šedesátých letech neznámo kam. Dnes tvoří vybavení kaple dva dřevěné svícny, restaurovaný kříž s Kristem a dvě sádrové sošky andělů. Nad oltářem byl umístěn ještě obraz sv. Antonína s Ježíškem v náručí, rovněž restaurovaný, jehož původ nelze určit. Dále je součástí kaple ještě původní pódium před oltářem a dřevěné klekátko.

Nyní se vraťme o více jak dvěstěpadesát let zpátky. Podle pověsti zaznamenané A. Sieglem[2] šel tudy po cestě pekařský tovaryš. Protože bylo léto, slunce pálilo, ulehl vedle cesty do stínu lesa a usnul. Zdál se mu sen o pokladu a když pak vstal a odvalil kámen, který měl pod sebou, našel tu opravdu poklad, který zde uschovali lupiči. Ten pak odnesl do blízké vsi a na místě nálezu nechal postavit kapličku. Tolik pověst. Její autor znal obsah farní kroniky ve Vyskytné a jako zdejší kronikář a písmák sestavil toto

povídání počátkem dvacátých let. Jedinou pravdou je, že šlo skutečně o pekaře. Jmenoval se Antonín Polesný a měl dům na předměstí Pelhřimova. Když umíral jeho otec Timotheus Polesný, rozhodl se zanechat Antonínovi 100 zl. Dokládá to závěť sepsaná dne 13. 5. 1729. Proti obsahu se odvolávají nejen děti zesnulého, ale i jeho žena. Antonín měl ještě sourozence Jana, Justýnu a Rozynu. Z písemností se dále dovídáme, že uvedený obnos 100 zl. získal zemřelý Timotheus po své první ženě Alžbětě. Jeho druhá žena, Terezie, neměla dostat z této částky nic...[3] Co všechno se událo, se už nedovíme. Jisté je, že Antonín, bezpochyby hluboce věřící katolík, věnoval celou spornou částku na výstavbu kaple. Jen složená fundace činila 50 zl.. Stavba byla dokončena v roce 1737 a o rok později, 27. května 1738, byla vysvěcena pelhřimovským vikářem J. W. Ungarem za asistence vyskytenského faráře J. Leupolda.[4] A tady začíná historie kaple sv. Antonína Paduánského, jemuž byla zasvěcena. Není bez zajímavosti, že kolem kaple v době jejího vzniku byla pole patřící do katastru obce Vyskytná. Zalesňování probíhalo až v polovině 19. století.[5]

Z farní kroniky se o kapli ještě dočteme, že slavnostní mše se slouží vždy v neděli po svátku sv. Antonína. Místní duchovní nesmí požadovat žádnou odměnu, pouze místní učitel má nárok na 50 krejcarů. V roce 1852 byla provedena z milodarů důkladná renovace a kaple byla znovu vysvěcena. Rok 1872 byl pohromou. Vandalové vše rozbili, poškodili a ukradli obraz malovaný údajně v Tyrolsku a pocházející ze 14. století. Byl to dar jihlavského kněze G. Hiltschera. Další opravy proběhly v letech 1901 a 1908. V roce 1916 byl odvezen zdejší zvon pro válečné účely.[6] O jeho původu není žádných zpráv. Podle fotografie z roku 1938 je patrné, že nový zvon po 1. světové válce nebyl pořízen. Současný zvonek, umístěný na starém držáku na levé venkovní zdi, byl zhotoven R. Roubalem z Rounku po 2. světové válce u firmy Polák a Hopp z německých dělových hlavní. Na okraji je vyraženo písmeno R a letopočet 1946. Poslední oprava byla uskutečněna v roce 1971; při této příležitosti byla fasáda opatřena červenou barvou.

Na počátku devadesátých let byla kaple ve špatném stavu. Při jedné z prohlídek byla zcela náhodně objevena na stěně vedle oltáře malba. Brněnský restaurátor M. Král provedl za asistence autora tohoto článku částečný odkryv a po roce trpělivé práce, kdy bylo odstraněno všech sedm přemaleb, se objevila celá malba v interiéru kaple. Jde o iluzivní barokní oltář, vycházející z hranolové oltářní menzy. Středem malby je nedokončený rám pro dnes již neznámý závěsný obraz. Rám je po stranách lemován tordovanými sloupy a pilastry, které nesou kladí s prolomeným frontonem, na němž spočívají vázy s rostlinami. Pod rámem se nachází zrcadlo v kartuši. V kápi nad oltářem je znázorněna sv. Trojice. Postavy Boha Otce a Syna jsou nedokončené. Po stranách oltáře, v iluzivních nikách, znázornil neznámý umělec vlevo asi sv. Jana Nepomuckého, vpravo pak světce, kterého nelze identifikovat vzhledem k narušení malby vzlínající vlhkostí. Nade dveřmi do kaple je kartušový rám bez nápisu. Ve středu klenby vedle otvoru pro lano od zvonku byl květ se žlutými lístky velikosti 30 cm v průměru. Čelní stěnu oltáře tvoří malba imitující červený mramor s monogramem IHS ve středu. Malba je tvořena technikou fresco-secco a v současnosti je v havarijním stavu a čeká v roce 1995 na restaurátora.[7] V roce 1994 byla provedena alespoň generální oprava venkovní fasády včetně střechy. Při této příležitosti je zajímavé srovnání s údajným stavebním plánkem kaple, který je uložen ve farní kronice (viz příloha 1). Původně uvažovaná sedlová střecha byla nahrazena helmicovitou, s barokním segmentovým štítem v průčelí. Změnil se

i tvar ostění vstupních dveří, které jsou v souladu se skutečností situovány směrem severním. Fasáda vykazuje pilastry zakončené hlavicemi s jednoduchým ornamentem. Hlavní římsa je zalomená a členitá. V orámované části nad vstupem bylo objeveno několik zajímavých vrypů (IGNATIVS, ZP 1741 SA, MASA, BRCEK) a na římse nad vrypy nápis červenou hrudkou psaný hůlkovým písmem, prakticky nečitelný. Vše bylo ponecháno pod vápennou štukovou omítkou. Snad největším překvapením byla skutečnost, že původní stavba byla situována východ - západ. Na východní straně je zcela zřetelně vidět zazděný vstup, na protější straně pak pod otvorem pro okno zazděný překlad z původního úzkého vstupu a v místě dnešního oltáře zazděné okno stejné velikosti jako jsou stávající okna. O tom, že změna vstupu byla provedena již v samé fázi dostavby svědčí i skutečnost, že kolem zazděného okna je omítka opatřená vápeným nátěrem. Takto provedená omítka je i pod malbou iluzivního oltáře v interiéru kaple. O změně orientace kaple svědčí i skutečnost, že na západní straně, v místech původního umístění oltáře, je zemina navršena nebývale vysoko, pouhých 115 cm od stávajícího okna, naproti tomu v místech bývalého vstupu je okno 162 cm nad terénem.

Na západní straně byly rovněž vysazeny dvě lípy, což potvrzuje předpoklad, že šlo o zadní stěnu kaple. Podle několika fotografií a výpovědi pamětníků lze předpokládat stáří stromů přes 200 let. Byly pokáceny v šedesátých letech pro údajné destrukční působení na stav objektu. Dnešní barevná úprava fasády odpovídá původnímu vzhledu kaple. Římsa a pilastry jsou bílé, základní plocha fasády okrově žlutá. Venkovních nátěrů bylo 6 až 7, od bílé, přes růžovou a bledě modrou až k poslední červené.[8]

Při opravách bylo použito nových druhů vápenných omítek a speciálních fasádních barev MURABEL z Rakouska, které zaručují stálost použitého barevného odstínu a odvádějí vnitřní vlhkost zdiva.

Co dodat závěrem? Každý návštěvník má možnost vidět malby, které zůstaly po více jak dvěstěpadesát let zabíleny. Nevíme, kdo je tvořil, proč nebyly dokončeny a proč byly zabíleny. Víme jen, že autor se sešel s Antonínem Polesným, který stavbu financoval a mimo jiné umístil v horní části oltáře i erb s houskou jako symbol pekařského cechu. Víme také, že Antonín Polesný neměl na růžích ustláno a ještě v letech 1753 a 1754 měl dluhy, za které ručil svým domem.[9] Určitě ale víme, že pro stavbu kaple nemohl najít lepší místo, než je právě toto. Po staletí sem přicházeli lidé, krajem se nesla jejich modlitba a zpěv. Poutě zde byly hojně navštěvovány věřícími z dalekého okolí. Přišla i doba, kdy se jich při mši sešlo jen něco kolem desítky. I tehdy však znělo "Svatý Václave, nedej zahynouti...". Tento chorál zní ve větvích stromů jakoby stále; a stále tu bude i kaple, registrovaná jako nemovitá kulturní památka pod číslem 5407.

POZNÁMKY

1 *Gedenkbuch bei der Kirche und Pfarre zu Deutschgiesshübel*, rok 1931. Uloženo na Římskokatolickém farním úřadě v Dušejově.
2 Viz Anton ALTRICHTER, *Sagen aus der Iglauer Sprachinsel*, Iglau 1920, s. 102-103; týž, *Aus dem Schatzberg*, Reichenberg 1931, s. 127; česky Karel POLÁK, *Lidové pověsti z Jihlavy a okolí*, Jihlava 1993, s. 9 - 10.
3 SOkA Pelhřimov, fond Archiv města Pelhřimova, spisy.
4 *Gedenkbuch bei der Kirche und Pfarre zu Deutschgiesshübel.*
5 Viz Kastrální mapa vsi Vyskytná nad Jihlavou (Plan des Dorffes Taitsch Güsshübel ...) z roku 1780. Uloženo SOkA Jihlava, fond Vrchnostenský úřad, č. inv. 969.
6 *Gedenkbuch bei der Kirche und Pfarre zu Deutschgiesshübel.*
7 *Návrh na restaurování nástěnné malby v kapli sv. Antonína*, Brno, Památkový ústav 1993.
8 Autor článku vlastní fotografický materiál o postupu všech prací spojených s opravou venkovní fasády a interiéru.
9 SOkA Pelhřimov, fond Archiv města Pelhřimova, kn. 135.

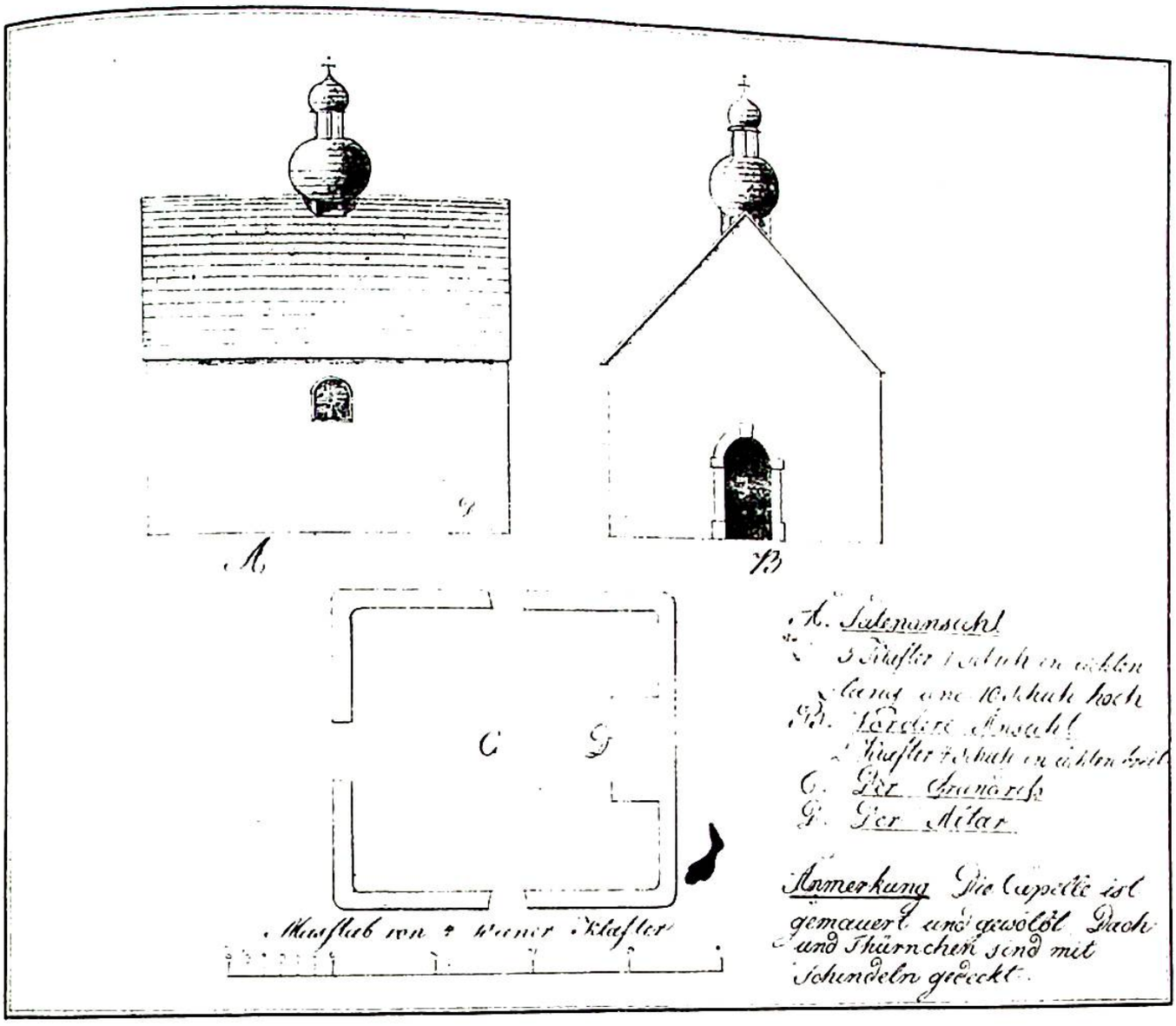

1. Stavební plánek kaple sv. Antonína z farní kroniky (Gedenkbuch bei der Kirche und Pfarre zu Deutschgiesshübel, s. 198).

2. Kaple po rekonstrukci, říjen 1994.

3. Nástěnná malba světce, snad sv. Jan Nepomucký, v interiéru kaple sv. Antonína; snímek pořízen při restaurátorských pracích v roce 1993.

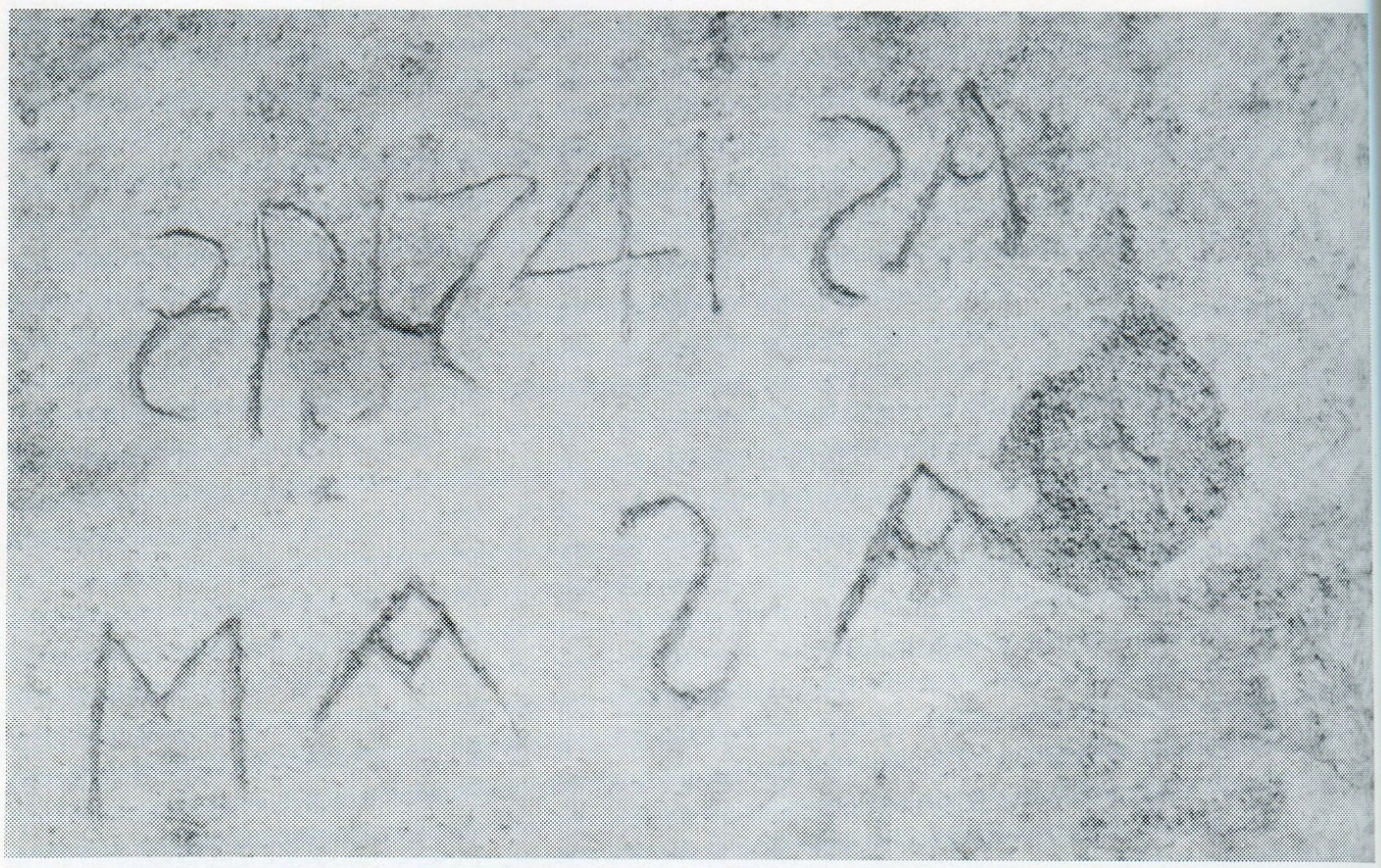

4. Vryp nad vchodem do kaple datovaný 1741, tedy čtyři roky po ukončení stavby

5. Zazděné okno na dnešní oltářní (jižní) straně kaple; doklad o prvotní orientaci východ - západ.

Foto Ladislav Vilímek

Die Sankt - Antonius Barockkapelle in der Nähe von Rounek (Raunek)

Ladislav Vilímek

Die Sankt - Antonius Barockkapelle in der Nähe von Rounek wurde vom Bäcker Antonín Polesný aus Pelhřimov im Jahre 1737 gebaut und im Jahre 1738 festlich eingeweith. In der Kapelle wurden jetzt die Malereien eines unbekannten Autors entdeckt. In der ersten Bauphase wurde der gegen Osten situierte ursprüngliche Eingang zugemauert. Heute ist der Eingang von Norden und der Altar ist im Süden. Sehr interessant ist auch der überlieferte Bauplan, der in der Pfarrchronik in Vyskytná nad Jihlavou (Deutsch Giesshübel) aufbewahrt wird. Das ganze Objekt wurde im Jahre 1994 restauriert.

Adresa autora:
Ladislav Vilímek, Rounek 25, 588 41 Vyskytná nad Jihlavou